

**МЕТОДИЧНИЙ ЗАХІД
РОЛЬОВА ГРА**

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ
КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА
УРОКАХ**

2023-2024

В.Ляшко, учитель української мови та літератури Гужівського ліцею ІМР

Зміст

1.1. Вправа “Кластер”

1.2. Вправа “Ментальна карта”(“Картографування тексту”)

1.3. Вправа “Кошик ідей”

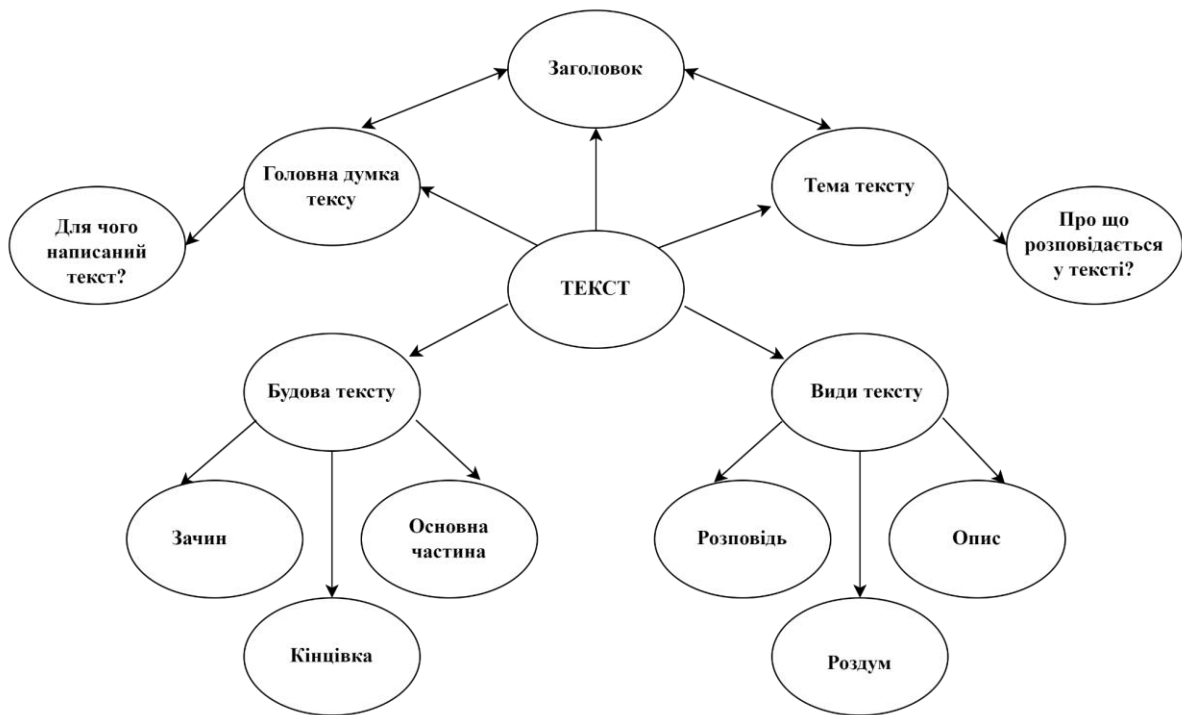
1.4 Вправа “Незакінчені речення”

Які б інноваційні технології не впроваджував учитель у практику, досягти успіху можна лише зацікавивши учня на уроці, коли, розвиваючи свої здібності, він задовольняє пізнавальні потреби. І тут у нагоді стають методи технології розвитку критичного мислення, оскільки школярі постійно відчують потребу в пізнанні та самопізнанні. Групова робота для них – це перша можливість виявити себе як особистість, самовиразитись і самоствердитись. Застосування технології розвитку критичного мислення під час вивчення української мови і літератури, як на уроках, так і в позакласній роботі, створює додаткову мотивацію до навчання. Учні добре засвоюють матеріал, тому що це їм цікаво. Методи розвитку критичного мислення на уроках української мови дозволяють:

- набуті знання використовувати шляхом трансформації на інших уроках;
- впливати на підвищення допитливості учнів, пізнання і самопізнання;
- реалізувати потребу у нових досягненнях ;
- поглиблювати комунікативну і організаторську спрямованість учнів ;
- розвивати творчі здібності учнів;
- корегувати пізнавальну активність.

1.1. Метод “Кластер”

При вивченні теми “Текст. Заголовок тексту” у 5 класі можна використати цей метод, який дозволяє виділення смислових одиниць тексту та їх графічне оформлення у формі пучка.

1.2. Метод “Ментальна карта”(“Картографування тексту”)

Метод критичного мислення “Ментальна карта”допомагає візуалізувати мислення, виділити основне поняття, від якого потім відгалужуються завдання, окремі думки, ідеї, необхідні для вивчення певної теми. Відображає асоціативні зв’язки мозку, дозволяє здійснити систематизацію та узагальнення великої кількості інформації, що допомагає її сприйняттю.

При вивченні теми “Дієслово” використовуємо цей метод.

- Позначте в центрі листка тему, яку вивчаємо.
- Виявіть змістові частини інформації.
- Встановіть логічні зв’язки між ними.
- Представте основні ідеї (поняття, ключові слова) теми як компоненти схеми (кластера).
- Позначте зв’язки ідей (понять, ключових слів) стрілками.
- Презентуйте карту (обговорюємо головні положення матеріалу, що опрацьовувався).

1.3. Метод "Кошик ідей"

Використовуємо цей метод, наприклад, при вивченні теми "Будова слова". На дошці малюємо зображення кошика, в який умовно будемо збирати все те, що всі учні разом знають з теми.

- Пригадайте теоретичний матеріал, який ви знаєте з теми "Будова слова".
- Попрацюйте в парах, обміняйтеся думками.
- Подумайте, що вже знаєте, що хотіли б дізнатися з даної теми.
- Озвучте свої думки, які ми будемо "складати" у кошик. Те, що ми вже знаємо, будемо "складати" у нижню частину кошика, а питання - у верхню.

М

Під час “складання” яблук у кошик, учні пояснюють значення кожного терміна, наводячи мовні зразки та знаходять відповіді на проблемні питання, записані на грушах.

1.4. Метод “Незакінчені речення”

Методика є досить проста в реалізації і в той же час гнучка. Метод заснований на доповненні - в них потрібно завершити запропоновану розповідь, картинку, пропозицію. Після завершення вивчення матеріалу з розділу “Лексикологія” використовуємо метод “Незакінчені речення”.

1. Розділ науки про мову, що вивчає наявні в мові слова, — ... (Лексикологія).

2. Слова, які мають кілька лексичних значень, — ... (багатозначні слова).
3. До однозначних слів належать слова, що мають... (одне лексичне значення).
4. Переносні значення виникають шляхом перенесення Назви одного предмета на інший через... (подібність форми, кольору, звуку, враження та ін.).
5. Синоніми - це слова, що звучать по-різному, але...(однакові або близькі за значенням). Синоніми об'єднуються навколо стриженового слова в ... (синонімічний ряд).
6. Слова з протилежним лексичним значенням — ...(антоніми).
7. Омоніми - це слова, однакові за звучанням і написанням але ...(різні за лексичним значенням).
8. Близькі за звучанням, але різні за лексичним значенням і написанням — ...(пароніми).
9. До лексичних помилок належать...(уживання слова в невластивому для нього значенні, тавтологія, багатослів'я)

Зміст:

1. "Знаємо – хочемо дізнатися – дізналися"
2. Асоціативний куц.

1. "Знаємо – хочемо дізнатися – дізналися"

Одним з дієвих методів критичного мислення є метод "Знаємо – Хочемо дізнатися – Дізналися".

Його суть полягає в тому, що потрібно заповнити таблицю.

У першій колонці необхідно записати все, що вам відомо про тему.

Далі потрібно відповісти, що цікаво, корисно, потрібно чи варто дізнатися з обраної теми та заповнити другу колонку.

Після ознайомлення з темою заповнюється колонка про те, що дізналися.

Після цього підбиваються підсумки та робляться висновки з усіх трьох колонок.

Метод розвиває мовленнєві навички, вчить правильно та чітко формулювати власну думку та змушує аналізувати.

2

2. Вправа "Асоціативний куц".

Вправа використовується для «входження» в тему, яка буде розглядатися у подальшому. Цей метод спонукає учнів думати вільно та відкрито стосовно певного предмета, образу, теми, включаючи почуття, емоції, ставлення. Отже, даний метод стимулює нелінійну форму мислення – асоціативне мислення. Інтерактивна вправа Асоціативний куц на початку роботи визначається одним словом тема, над якою буде проводитися робота, а учні згадують все, що виникає в пам'яті стосовно цього слова. Спочатку висловлюються найстійкіші асоціації, потім – другорядні. Учень фіксує відповіді у вигляді своєрідного "куца", який поступово "розростається". Даний метод універсальний, бо може використовуватися під час вивчення будь-якої навчальної дисципліни і на всіх етапах уроку.

Складання асоціативного куща до слова Україна:

Народні символи України

Народні символи

В. Северин, учитель фізичної культури Гужівського ліцею ІМР.

Критичне мислення на уроках фізичної культури.

1. «Мозаїка»
2. «Звідки ти це знаєш?»
3. **Гра "Пошук спільного"**

Критичне мислення нині один з модних трендів в освіті. Про те, що його розвиток є одним з наскрізних завдань навчально-виховного процесу.

На сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи значне місце приділяється впровадженню в навчально-виховний процес інноваційних технологій, критичного мислення, орієнтованих на перспективу розвитку нетрадиційних форм та систем оздоровлення що допоможе учням встановити зв'язки з природою, навчитись керувати своїми емоціями, поведінкою, рухами, досягти гармонії між тілом і духом.

Основні цілі вчителя при використанні технологій критичного мислення – це добір форм та напрямів роботи які будуть спрямовані на формування в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я, стану фізичної підготовленості.

Цей метод навчання спрямовує учнів на краще розуміння навчального матеріалу з предмета «Фізична культура», а також бажання учнів поліпшити свої спортивні досягнення.

Впровадження та використання технологій критичного мислення дає можливість встановити в своїй роботі різні форми взаємодії «учитель-учень», що дає можливість з прогнозувати позитивне ставлення учнів до уроку фізичної культури та спорту.

Можна зробити висновок, що етапно організована інноваційна система фізичного виховання з використанням нетрадиційних форм та методів фізичного виховання, та різних технологій забезпечує ефективне формування у школярів позитивної мотивації до здорового способу життя.

«Мозаїка»

Учням пропонується самостійно опрацювати матеріал (кожному різний) і законспектувати його в один із розділів таблиці за певний час. Після цього діти по черзі ознайомлюють свою групу з конспектом, а члени групи повинні за ним занотувати до таблиці ті самі нотатки. Наприкінці спілкування в усіх членів групи повинна бути заповнена таблиця.

«Звідки ти це знаєш?»

Запропонувати дітям поділитися невеличкою інформацією з теми «Рух-це здоров'я.» Запитати «Звідки ти це знаєш?», поміркуйте разом, чи надійне

це джерело інформації. Наприклад, можна порівняти такі джерела, що їх часто називають діти, як «прочитав у підручнику», «говорили по телебаченню», «бачив у кіно». Важливо: запитувати «звідки знаєш?» із цікавістю та гумором, дякуйте за те, що дитина ділиться і вміє встановлювати джерело своїх знань, уникайте відчуття підозри або недовіри до дитини. Наша мета — повернути увагу дітей до свого здоров'я та на необхідність відстежувати джерело інформації, щоб не «ковтати» все підряд.

Гра "Пошук спільного" .

Дітям пропонується два слова. Вони повинні знайти спільні ознаки. Наприклад:

ракетка – шарик (гра);

м'яч - колесо (форма);

яблуко - помідор (форма);

вазон - ялинка (колір).

Тетяна ГРЕБЕНЮК, вчитель англійської мови Гужівського ліцею ІМР

Сучасна освіта орієнтується на всі нормативні документи і акти є орієнтованою на особистість учня. Багато вчителів розуміють, як важливо залучати учнів до процесу навчання, для того, щоб навчання було активним. Якщо ми навчаємо учнів, заохочуючи їх задавати питання й шукати відповіді, застосовувати отримані знання для виконання завдань і розв'язання проблем, а також слухати один одного й обговорювати ідеї, то навички, що вони отримають у такому навчанні, безумовно, будуть перенесені учнями у життєві ситуації, зокрема ситуації мовлення.

Крім того, освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначеним, а отже першочерговим є розвиток тих умінь і навичок мислення, що дають змогу адекватно оцінювати нові обставини й формувати стратегію подолання проблем, які можуть виникнути. Таким чином, розвиток критичного мислення стає найактуальнішим, зокрема на уроках англійської мови.

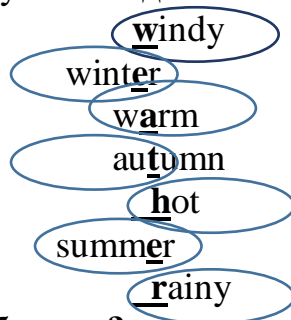
Критичне мислення – це самостійне мислення, в якому початковим етапом є інформація. Вона починається з запитання, будується на базі твердження. Ця технологія дає можливість визначати і ставити особливу мету, підтримати активність на уроці, викликати продуктивну дискусію, сприяє тому, щоб учні самостійно могли будувати і ставити запитання, допомагає висловлювати власну думку, підтримує мотивацію до читання, виховує повагу до думки оточуючих, тощо.

У власній практиці застосовую такі технології розвитку критичного мислення:

1. Кола на воді

Цей прийом є універсальним засобом активізувати знання учнів та їх мовленнєву активність на стадії виклику. Опорним словом до цього прийому може стати тема уроку. Слово – тема записується вертикально в стовпчик і на кожну букву підбираються іменники (дієслова, прикметники, стійкі словосполучення) до виучуваної теми. Учні аналізують власний словниковий запас і співвідносять його до теми, яка вивчається.

Наприклад, тема уроку: “Погода. Weather”.

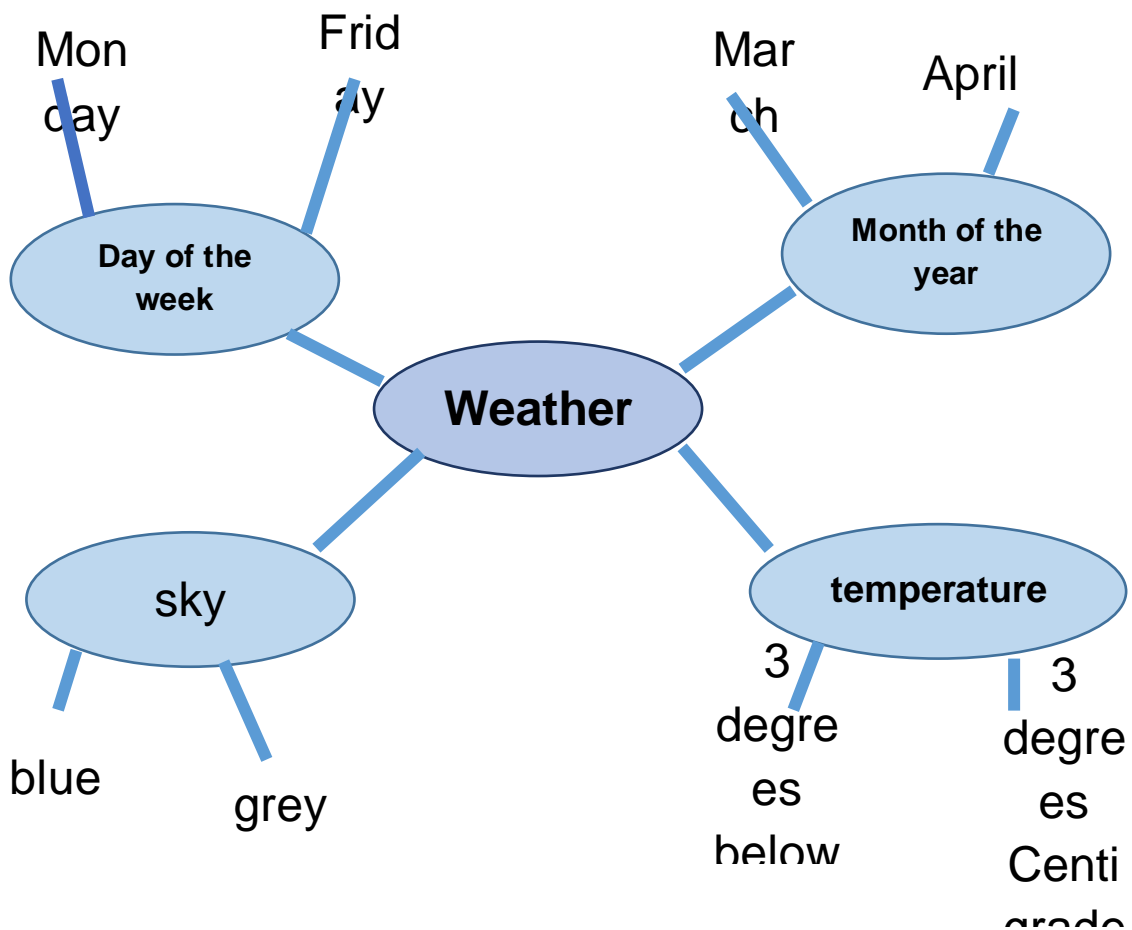

2. Правда чи брехня?

Цей прийом стає корисним для перевірки розуміння змісту прочитаного тексту. Учні прочитавши текст отримують ряд речень зміст яких треба співвіднести зі змістом тексту та визначити правдиві вони чи ні. Роботу можна організувати у групах, парах та індивідуально.

3. Кластер або Карта думок

Цей прийом дозволяє активізувати опорний лексичний матеріал та словниковий запас учнів. Правила створення: у центрі записується слово, навколо якого фіксуються слова/словосполучення, пов'язані з темою. Учні озвучують усе, що знають, використовуючи метод мозкового штурму. Це можуть бути не лише чіткі факти, але й асоціації чи творчі сприйняття. Далі вся ця інформація спільно з учнями групується, класифікується, та оформлюється графічно в певну схему.

І.Федірко , учитель української мови та літератури Гужівського ліцею ІМР

Зміст

- 1.1. Вправа «Правильно/неправильно».
- 1.2. Вправа «Кубування».

«Правильно / неправильно»

Вчитель задає класу заздалегідь продумані питання за темою заняття. Всі питання починаються з «А правда, що...?».

Відповідь може бути тільки **«так чи ні»**

«Кубування»

У цій вправі використовується куб, на гранях якого даються вказівки для учнів. Учитель пропонує в процесі роботи викласти власні думки з пропонованої теми.

Цей метод допомагає дитині визначити, яка інформація йому знайома, і що він дізнався нового. Це найголовніше, бо учень може сказати собі: «Це я знаю, але хочу дізнатися більше».

описати,
порівняти,
встановити асоціації,
проаналізувати,
знайти застосування,
аргументи «за» і «проти»

	Лексичне значення слова	
	Додаткові слова	
Речення, фразеологізми, прислів'я, приказки	Сполучення слів	Слова протилежні за значенням
	Слова схожі за значенням	

Олена Голінко учитель біології та хімії Гужівського ліцею ІМР

- !1. Вправа Знайди спільне.
- 1.2. Вправа. Ромашка запитань.
- 1.3. Кубик Блума.

Щодня життя підкидає нам чимало питань і проблем, які вимагають наших відповідей та ефективних рішень. Деякі з них прості, а деякі – не зовсім: Як заощадити, не втрачаючи якості життя? За якого політика варто проголосувати? У який банк краще покласти гроші на депозит? Де і як знайти достойну роботу?..

Щоб обрати найкраще з рішень, слід увімкнути критичне мислення – це особливо результативний спосіб.

Людина, яка володіє критичним мисленням:

- легко знаходить потрібну й важливу інформацію, може її перевірити;
- уважно вивчає усі можливості;
- прискіпливо оцінює кожен варіант й робить власний вибір;

Для чого це потрібно?

Критичне мислення дає інструменти, щоб зробити власне життя більш осмисленим і успішним.

Критично мислячі люди:

- інтелектуально незалежні;
- чесні самі з собою;
- ними неможливо маніпулювати;

Вони уміють:

- перемагати сумніви;
- ставити правильні запитання;
- шукати і бачити зв'язки між явищами і вчинками людей;
- вибудовувати судження на доказах;

Вправа «Знайди спільне» 1.1

Завдання: шляхом критичного мислення знайти спільне між зовсім не схожими об'єктами.

Відповіді: - це ланка життєвого циклу рослини, тварини (птаха);
-це живі об'єкти

Зверніть увагу на представлені об'єкти:

Життєвий цикл пшениці:

Зерно пшениці → **зелена рослина** → **пшеничне колосся**. Можна асоціативно за цією тріадою створити модель уроку за технологією критичного мислення.

Актуалізація → **побудова знань** → **консолідація**

Фаза актуалізації – зерно саджають у родючий ґрунт. Успіх уроку залежить не тільки від цього «зерна», а й від знань, які вже є в учнів, подібно до того, як зерно має використати поживні речовини з ґрунту.

Фаза побудови знань – зерно пускає коріння та проростає.

Фаза консолідації – пшениця починає колоситись, у колосі містяться зерна численних майбутніх рослин.

Знання будуються, спираючись на отримані раніше, для того, щоб просуватися вперед. Найбільш успішними є уроки, на яких учнів необхідно заохочувати думати самостійно та критично мислити.

Хто сучасні учні – це покоління народжене у III тисячолітті, так званому **світі VUCA** (епоха невизначеності, різноманітності, можливостей та мотивації) – **міленіали**. Вони потребують швидких результатів та оцінок. Ось чому таку популярність набули лайки та репости.

Вони швидко сприймають інформацію, але затримати увагу на об'ємному тексті їм дуже важко. Їм легше працювати з короткими підписами, схемами, малюнками. Вони не шукають інформацію на спеціалізованих сайтах, а більше довіряють соціальним мережам.

Якості міленіала

- Мотивація трофеями
- Коротка увага
- Мозаїчне мислення

I. 2 Систематику запитань розробив відомий американський психолог і педагог Бенджамін Блум за рівнями пізнавальної діяльності (знання, розуміння, аналіз, синтез, застосування, оцінювання).

Цю систематику було названо «**Ромашка запитань**»,

або «Ромашка Блума».

Квітка з 6 пелюсток – шість типів запитань: прості, уточнювальні, пояснювальні, творчі, оцінювальні, практичні. В центрі ромашки записується тема, до якої складаються запитання.

Прості (буквальні) запит

НАПРИКЛАД:

Роботу можна провести поетапно:

Тема «Значення бактерій»

I етап:

На дошці кріпиться загальна ромашка. Вчитель ставить перед дітьми завдання: після опрацювання теми вони повинні скласти запитання за рівнями Блума (*робота в парах*). Обов'язково повторюється правило складання зпитань (*питання обираються жеребкуванням*).

II етап:

Опрацювання теми за презентацією.

III етап:

Діти складають відповідні запитання до теми.

Відповіді обговорюються колективно. (*Вчитель звертає увагу на те, як були поставлені запитання, чи легко на них відповідати, тощо*).

Ця робота дає змогу побачити як засвоїли та зрозуміли матеріал діти.

Можна провести на етапі актуалізації опорних знань з теми «Багаторівневе опитування» (ромашка Блума)

Тема «Дихання» (9 клас)

Діти відривають пелюстку ромашки вже з готовими запитаннями.

Вчитель має змогу бачити на якому рівні мислення засвоїв тему учень.

1. Який склад видихуваного повітря?
2. Ти стверджуєш, що без дихання людина може прожити годину?
3. Як зміниться самопочуття людини, якщо вона підніматиметься у гори?

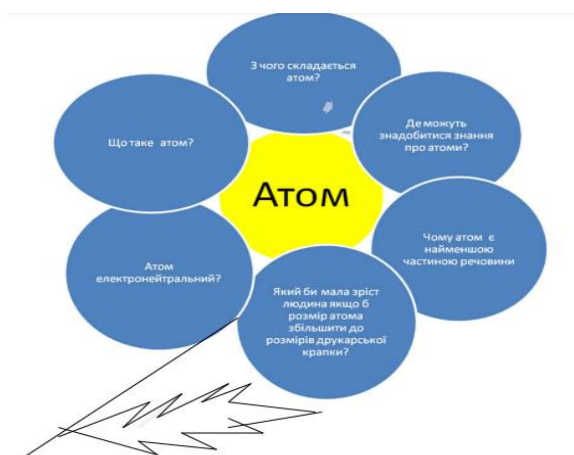
4. Яких правил потрібно дотримуватись, щоб не захворіти хворобами дихальних шляхів?
5. На основі яких процесів відбувається обмін газів у легенях та тканинах?
6. За словами французького вченого А.Лавуазьє «Життя – це горіння». Яким чином ці слова стосуються дихання?
7. Як тютюновий дим впливає на легені? До чого призводить паління у ранньому віці?

8 клас хімія

Тема «Будова атома»

Завдання: Створити «Ромашку запитань»

Ставлячи учням не прості запитання, учитель демонструє повагу до їх мислення. Учні починають розуміти, що опанування фактичних знань є лише одним із видів навчання, що вони мусять інтегрувати, аналізувати та використовувати інформацію в міру її цінності. Учні також поступово починають розуміти, що знання — це не лише те, що написано у книзі чи вимовлене вчителем.

1.3 Кубик Блума» —

інтерактивний прийом розвитку критичного мислення, який полегшує розглядання різних сторін теми і

водночас допомагає охарактеризувати поняття різнобічно й повністю, використовуючи для цього глибинні знання. Цей прийом було запропоновано американським психологом і педагогом Бенджаміном Блумом, автором теорії таксономії, яка передбачає поділ цілей навчання на блоки: «знаю» — «створюю» — «умію». Цей прийом допомагає залучити до роботи всіх без винятку учнів.

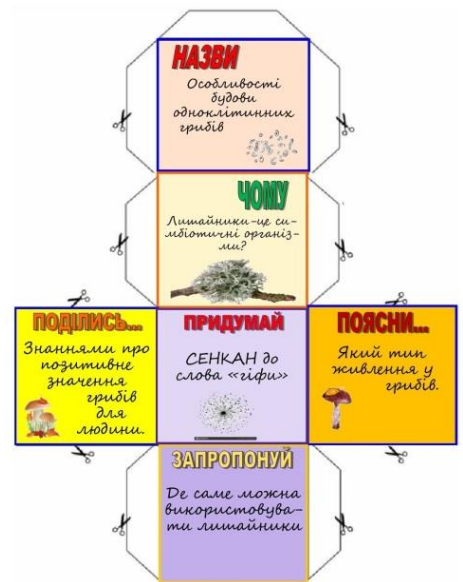
НАПРИКЛАД:

Біологія.

Тема «Будова і життєдіяльність грибів»

сторони кубика наповнюються наступним чином:

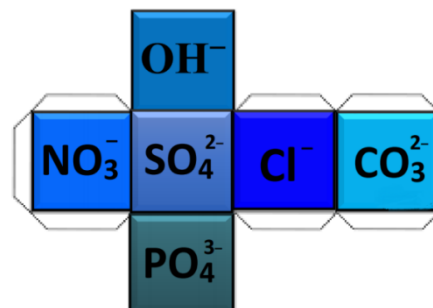
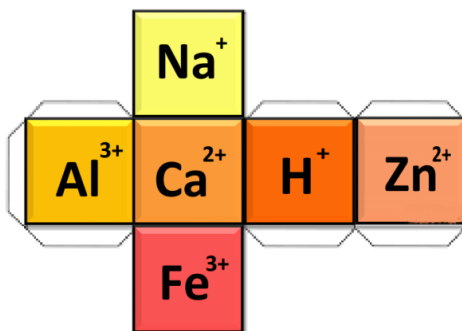
1. Що таке гриб?
2. Чому гриби не відносяться до класу рослин?
3. Поясни, у чому особливість будови грибів.
4. Запропонуй 4 ознаки подібності грибів з тваринами і рослинними організмами.
5. Придумай, як зміниться життєвий цикл природи, якщо зникнуть гриби.
6. Як ти вважаєш, у чому основне призначення грибів в природі?
- 7.

Хімія 9 клас

Тема «Електрична дисоціація основних класів неорганічних сполук»

Кидаючі кубики двох типів «Катіони» і «Аніони», учень отримує сполуку. І за допомогою запитань різних рівнів характеризує її.

РОЗРОБКА ТЕМАТИЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ДО ТЕМИ «ОКСИДИ»

при вивченні хімії у 8 класі, керуючись таксономією Блума

І рівень «Знання»

1.Оксиди- це _____ речовини, які складаються з _____ елементів, один з яких _____

Оксиди, які містять Me називаються _____

Оксиди, які містять не Me називаються _____

Оксиди, які містять Al і Zn називаються _____

Назвіть оксиди: CO ; CuO ; MgO

І рівень «Розуміння»

2. З формул виберіть оксиди:

KOH ; CaO ; HCl , H_2O , MgO , BaCO_3 , CO_2 , Na_2O , Fe_2O_3 .

Випишіть : Основні , Кислотні , Амфотерні.

В. Захарочкіна, вчитель математики та інформатики Гужівського ліцею ІМР

Зміст

1. Вправа для учнів 5 класу з теми «Комп'ютер – це пристрій, який опрацьовує інформацію»(рис1)

Пояснити, яким чином відбувається інформаційний процес в комп'ютері, та які пристрої для цього необхідні, коли ви пишете твір, який потрібно здати вчителю:

1.1 друкований варіант;

1.2 скинути на флешку;

2. Вправа з теми «Команди та їх виконавці»(рис2)

Розвиток уміння критично оцінювати та застосовувати інформаційні технології (включаючи нові та незнайомі технології), відповідально, спільно та ефективно вирішуючи проблеми.

Розвиток вміння аналізувати проблеми в цифровому середовищі, писати комп'ютерні програми.

Розвиток умінь презентувати себе, власну творчість, ідеї, створені продукти та інші результати індивідуальної та групової діяльності за допомогою цифрових пристроїв

Багатозначні геометричні задачі

Розв'язування геометричної задачі, як правило, починається з рисунка. Більшість задач шкільного підручника має однозначне геометричне тлумачення, а тому однозначною є і побудова рисунка. Але на олімпіадах, вступних іспитах тощо зустрічаються задачі, умова яких задовольняє різні геометричні ситуації. Будемо такі задачі називати багатозначними. Розглядаючи різні варіанти, як правило, дістають різні відповіді. Багатозначні задачі є традиційно важкими для розв'язування, а тому, на мою думку, з такими задачами потрібно знайомити учнів, починаючи з перших уроків геометрії у 7-му класі. Наведу невеличку добірку таких задач (у дужках подано відповіді).

А ще, розв'язування багатозначних завдань(не тільки з геометрії) це практична реалізація застосування технології критичного мислення, що дозволяє домагатися таких освітніх результатів, як уміння працювати зі зростаючим і постійно оновлюваним інформаційним потоком в різних областях знань; вміння висловлювати свої думки; вміння виробляти власну

думку на основі осмислення різного досвіду, ідей і уявлень; вміння вирішувати проблеми; здатність самостійно займатися своїм навчанням; вміння співпрацювати і працювати в групі; здатність вибудовувати конструктивні взаємини з іншими людьми.

3. Основні властивості геометричних фігур

Точки А, В і С лежать на одній прямій. $AB = 3$ см, $BC = 5$ см. Чому дорівнює довжина відрізка АС? (2 см або 8 см).

4. Точки А, В і С лежать на одній прямій. Довжина відрізка АС у 2 рази більша, ніж довжина відрізка ВС, $AB = 15$ см. Знайти довжини відрізків АС і ВС. ($AC = 10$ см, $BC = 5$ см або $AC = 30$ см, $BC = 15$ см).

5. $\angle AOB = 30^\circ$, $\angle BOC = 40^\circ$. Знайти $\angle AOC$. (10° або 70°).

6. $\angle AOB = 100^\circ$, $\angle BOC = 120^\circ$. Знайти $\angle AOC$. (20° або 140°)

СИСТЕМНИЙ БЛОК- ОПРАЦЬОВУЄ
ІНФОРМАЦІЮ.

Інформаційні процеси в комп'ютері

Рис.1

Завдання:
Необхідно допомогти їжаку, пройти по червоній лінії.
(Надати команди, які має виконати їжачок)

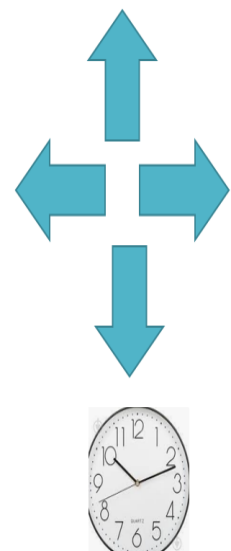
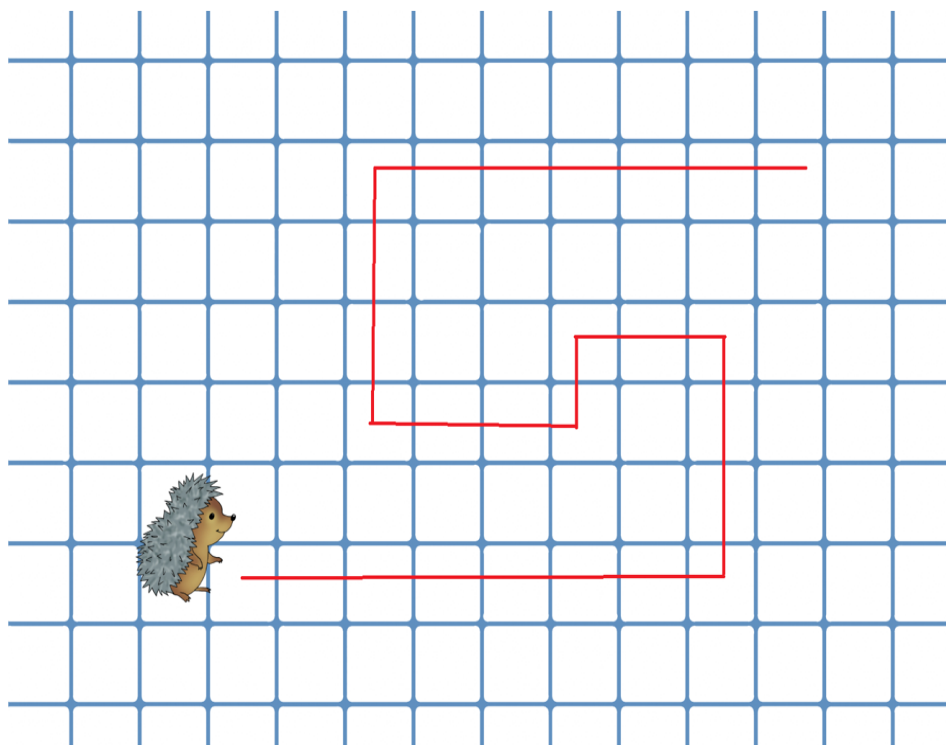
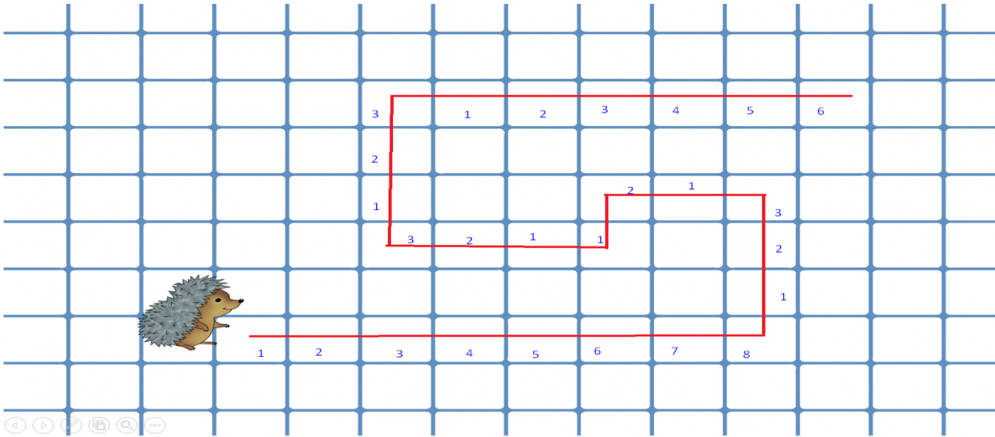

Рис2

Команди.

1. В напрямку переміститися на 8 клітинок.
2. В напрямку переміститися на 3 клітинки.
3. В напрямку переміститися на 2 клітинки.
4. В напрямку переміститися на одну клітинку.
5. В напрямку переміститися на 3 клітинки.
6. В напрямку переміститися на 3 клітинки.
7. В напрямку переміститися на 6 клітинок.

ЗГАДУЄМО!
(ПОСЛІДОВНІСТЬ ДІЙ АБО
КОМАНД, ЯКА ПРИЗВОДИТЬ ДО
ВИРІШЕННЯ ПЕВНОЇ ЗАДАЧІ –
АЛГОРИТМ)

Н.О.Тарара, вчитель початкових класів Гужівського ліцею ІМР

Зміст:

1. Вправа «Сиквейн».
2. Вправа «Скелет риби».

"Синквейн"

"Сенкан" або "Синквейн" – це один з методів активації пізнавальної активності.

Слово "синквейн" походить від французького слова "п'ять" і означає "вірш, що складається з п'яти рядків".

Синквейн – це вірш, написаний відповідно до певних правил. У кожному рядку задається набір слів, який необхідно відобразити у вірші.

Перший рядок – заголовок, в який виноситься ключове слово, поняття, тема синквейна, виражене у формі іменника.

В другий рядок необхідно вписати два прикметники, а в третій – три дієслова.

В четвертий рядок вписується фраза, що передає ставлення до теми.

П'ятий рядок – це висновок та позначається іменником.

Найкраще використовувати такі вірші для підбиття підсумків. Ось простий приклад:

Весна

Тепла, яскрава

Розквітає, зеленіє, радує.

Природа просинається.

Добре!

З

"Скелет риби"

Допоможе навчитися аналізувати, робити висновки, знаходити зв'язки в тексті – метод "Фішбоун" ("Скелет риби").

Потрібно намалювати на дошці, фліпчарті чи аркуші паперу скелет риби.

Біля голови риби записується проблема, яка виникла і яку варто розв'язати.

На верхніх "кістках" записуються причини виникнення цієї проблеми, а на нижніх – факти, які мають підтвердження цих причин.

Висновок роздумів потрібно записати у хвості риби.

А.О.Ковтуненко, вчитель початкових класів Гужівського ліцею ІМР

Зміст:

1. Вправа «Дерево передбачень».
2. Вправа «Кластер».

"Дерево передбачень"

Одним з методів критичного мислення є "Дерево передбачень".

Техніка допомагає розвивати усне мовлення та навчає створювати припущення.

Читаєте лише заголовок чи назву тексту, а потім намагаєтесь передбачити послідовність подій.

На дошці, фліпчарті чи листку зображаєте дерево на якому є стовбур – тема, листки – передбачення та гілки – докази, чому перебіг подій має бути саме таким.

Передбачення повинні мати підтвердження. Тож потрібно аргументувати свою думку та обґрунтувати свою позицію.

"Кластер"

Цей метод корисний для активізації пізнавальної діяльності.

Суть вправи – виділити смислові поняття, розширити їх та зобразити графічно.

До основного поняття (ключового слова) потрібно привести слова, що підпорядковуються цьому поняттю.

Кожне слово з'єднується з ключовою лінією та може мати додаткові розгалуження.

В процесі так з'явиться зображення "Сонячної системи" зі своїми планетами та супутниками.

Головне – записувати все, що спадає на думку, не обмежувати уяву й висловлювання.

Використовуючи цей метод можна активізувати зв'язки між поняттями та навчитися вільно висловлювати свої думки, толерантності спілкування й поваги до думки іншого.

В.І.Ялишко, вчитель початкових класів Гужівського ліцею ІМР

Зміст:

1. Вправа «Кубики Блума»
2. Вправа «Шість капелюшків».

«Кубик Блума» – один із популярних практичних прийомів, що розвиває критичне мислення дітей. Розробив цей чудо-метод американський учений та психолог-педагог, автор унікальної системи алгоритмів педагогічної діяльності «Таксономія навчальних цілей» Бенджамін Блум. Він вважав, що школа має навчити дитину вирішувати проблеми, з якими доведеться стикатися у житті.

Користь методу Блума

Бенджамін Блум об'єднав основні освітні цілі у кілька груп:

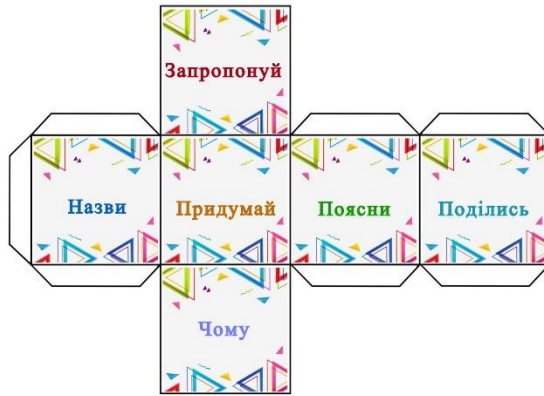
- закріплення та аналіз отриманих знань;
- емоційний відгук учнів на здобуті знання;
- використання здобутих знань на практиці.

Цей метод навчає учнів вирішувати проблемні питання самостійно, спираючися на вже здобуті знання і вміння, а також використовуючи досвід, спостережливість, логіку і творче мислення.

Правила використання «Кубика Блума»

1. Учителю знадобиться паперовий куб (ще краще, якщо його зробити із цупкого картону), на гранях якого написано: назви, чому, поясни, запропонуй, подумай, поділись.

2. Педагог формулює тему і добирає до кожного слова на кубіку коло питань, що дозволить дітям повторити і закріпити вивчений матеріал.
3. Учитель підкидає кубик. Та грань, що випала, вказує на тип запитання, яке слід поставити учням (тобто запитання вчителя має починатися зі слова на грані). Альтернативний варіант – запитання формулюють самі учні, а потім ставлять їх класу.
4. Учень/учениця відповідає на запитання. Якщо відповідь неповна, то однокласники можуть доповнити її та скоригувати неточності.

Примітка. Кожного разу, коли ви кидаєте кубик, ви залучаєте до обговорення більшу кількість дітей. Що це дає? Це підвищує ефективність заняття та розуміння теми, чи допоможе вчителю виявити прогалини у знаннях учнів. Крім того, цей метод навчає дітей аналізувати та інтерпретувати інформацію, будувати гіпотези і відстоювати власну точку зору.

Коротко про типи запитань «Кубика Блума»

Назви! Запитання, спрямовані на відтворення знань: учень називає предмет, явище, термін тощо.

Чому? Запитання для формулювання причинно-наслідкових зв'язків: учень має описати процеси, що відбуваються з певним предметом чи явищем. Це відкрите запитання, що розвиває аналітичне мислення дитини.

Поясни! Запитання для уточнення, що допомагають дітям сфокусуватися на різних сторонах обговорюваної теми. Зазвичай ці питання починаються зі фраз на кшталт «поясни свою точку зору...», «ти справді вважаєш, що...» або «ти впевнений, що...».

Запропонуй! Учень пропонує свої ідеї/варіанти того, як можна використати ті чи інші знання на практиці, або шукає шляхи вирішення конкретних ситуацій.

Придумай! Це творчі запитання, що містять елемент припущення та вигадки. Діти розвивають стратегічне мислення (що буде, якщо..., придумай, як...).

Поділись! Запитання для аналізу та оцінки фактів/отриманої інформації. Кожне із запитань обов'язково має апелювати до емоцій дитини. Альтернативні варіанти запитань: що ти відчуваєш, коли..., чому ти обрав...

Формулювання запитань для молодших школярів потрібно спростити:

- **Опиши.** Форму, колір, назви на ім'я тощо.
- **Порівняй.** Дитина порівнює предмети та явища з подібними, а потім вказує на подібності та відмінності.
- **Проаналізуй.** Учень чи учениця може проаналізувати, наприклад, значення епітетів і метафор у вірші.
- **Застосуй.** Наприклад, учні наводять можливі варіанти використання води у різних станах (рідкому, твердому і газоподібному).
- **Оціни.** Дитина вказує на переваги і недоліки предмета/явища.
- **Асоціації.** Молодші школярі розповідають, із чим у них асоціюється предмет чи явище.

2. Метод «Шість капелюхів» – це психологічна рольова гра, сенс якої полягає в тому, щоб розглянути одну і ту ж проблемну ситуацію з 6 незалежних одна від одної точок зору. Це дозволяє сформувати уявлення про предмет дискусії та на логічному й емоційному рівнях оцінити переваги й недоліки.

Сам прийом запропонував британський письменник, психологом та спеціалістом з творчого мислення Едвардом де Боно у 1985 році. Основою цього підходу є концепція паралельного мислення, яка дозволяє уникнути 3 головні проблеми при вирішенні практичних завдань – зайві емоції, непослідовність та розгубленість.

- Зайві емоції. Оцінка певної ситуації з різних точок зору сприяє тому, що ми приймаємо рішення, здійснивши комплексний аналіз у 6 незалежних площинах.

- Розгубленість. Багаторівневе завдання підвищеної складності може викликати почуття невпевненості у власних силах. Концепція паралельного мислення дозволяє підійти до вирішення завдання систематично, зібравши факти та оцінивши всі «за» і «проти».
- Непослідовність. Використання такого прийому дозволяє структурувати весь масив інформації за окремими ознаками, тобто вирішити проблемне питання з використанням системного підходу і при цьому залишає місце для творчості.

Що символізує колір кожного з шести «капельюхів»

Капельюх певного кольору передбачає включення відповідного режиму мислення, якому має слідувати учень чи команда в момент аргументації своєї позиції у процесі дискусійної гри:

- **Білий** – фокусування уваги на інформації (аналіз відомих фактів та цифр, а також оцінка того, яких відомостей не вистачає та з яких джерел їх можна отримати).
- **Жовтий** – дослідження можливих успіхів, пошук переваг та оптимістичний прогноз події/ідеї/ситуації, яка розглядається.
- **Чорний** – оцінка ситуації з точки зору наявності недоліків, ризиків та загроз її розвитку.
- **Червоний** – увага до емоцій, відчуттів та інтуїції. Не вдаючись у подробиці та міркування, на цьому етапі висловлюються всі інтуїтивні здогадки.
- **Зелений** – пошук альтернатив, генерація ідей, модифікація вже наявних напрацювань.
- **Синій** – управління процесом дискусії, підбиття підсумків і обговорення користі та ефективності методу в конкретних умовах.

Яка послідовність висловлення думок представниками кожного з типів мислення

У процесі дискусії спочатку слід надати слово представникам Білого капельюху – перш ніж оцінити будь-яке проблемне питання, варто передусім ознайомитись з інформацією про предмет обговорення.

Після Чорного варто надати слово Жовтому – це урівноважить думки й оцінки.

Останнім потрібно вислухати Синій капельюх.

Послідовність виступів представників капельюхів іншого кольору можна узгодити в процесі дискусії – залежно від активності учасників гри.

Як організувати гру «Шість капелюхів» на уроці

На початку уроку оголосіть тему, що вивчається, та запропонуйте школярам зіграти в рольову дискусійну гру. Пропонуємо 2 форми її проведення:

Командна

Поділіть учнів класу на 6 груп. Кожна команда буде представляти капелюх певного кольору і має, спираючись на певний тип мислення, дотримуватися відповідного підходу до аналізу предмету дискусії. Наприклад, команда білого капелюха – аналіз фактів, жовтого – оцінка переваг, чорного – оцінка негативного розвитку тощо.

Оголосіть проблемне питання уроку та надайте час на підготовчий етап командного виступу. Або можна підготуватись до гри заздалегідь, на попередньому уроці узгодивши всі організаційні моменти (визначитись з темою дискусії, поділити клас на команди та попросити підготувати доповіді вдома).

Запропонуйте учням з кожної команди зробити свій невеличкий виступ, спираючись на особливості відповідного типу мислення (час доповіді кожної команди має бути попередньо узгоджений). У процесі обговорення можна здійснити 1 чи декілька дискусійних кол за участю представників кожної з команд.

Із залученням всіх учнів, ґрунтуючись на доповідях учасників, разом зробіть висновки, чому важливо підходити до оцінки предмету дискусії з різних точок зору та оцініть разом переваги цього прийому у конкретних умовах.

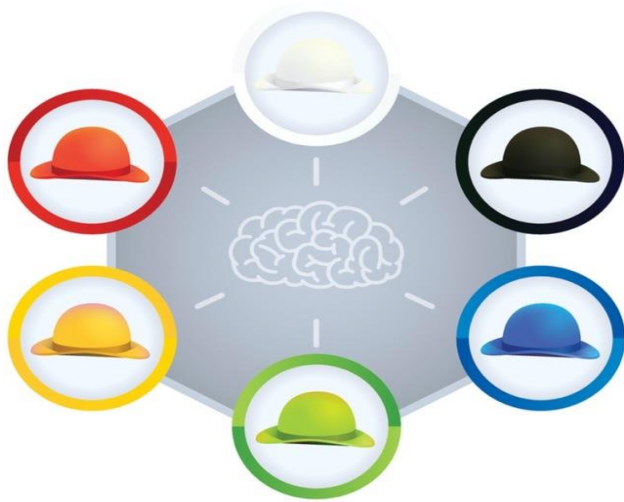
Індивідуальна

Такий формат рольової гри можна використати під час уроку-узагальнення наприкінці вивчення теми. Рольова гра такого формату досить зручна у класах з невеликою кількістю учнів. У цих умовах протягом уроку кожен матиме можливість спробувати себе в різних ролях без попередньої підготовки.

Організувати урок можна таким чином:

- Розсадіть учнів класу по колу.
- Сформулюйте проблемне питання уроку та установіть регламент (наприклад, кожен може висловитись 1 реченням тощо).
- Запропонуйте кожному учню по черзі приміряти капелюх спочатку 1 кольору, потім інших та відповідним чином висловити своє ставлення до проблемного питання (з позиції різних типів мислення).

- Здійсніть рефлексію (сформулюйте загальний висновок щодо дискусійного питання, визначте переваги та недоліки прийому, відчуття школярів у процесі «примірювання» різних ролей тощо).

Тетяна Івченко, вчитель географії Гужівського ліцею ІМР

Метод "Fishbone"

Розбираємо дієву стратегію розвитку критичного мислення.

Що спільного у звичайної риби та школи? Нічого. А от у технології Fishbone та навчання є дещо схоже! Але давайте детальніше.

Стратегія Fishbone не з'явилася сама по собі, її ще у середині минулого сторіччя розробив японський професор Каору Ісікава, який є одним з найвідоміших у світі теоретиків менеджменту. Спочатку ця методика стала допоміжним інструментом для аналізу якості та покращення різноманітних промислових процесів, а згодом перетворилася на чудовий педагогічний інструмент.

До речі, саме за допомогою методики Fishbone професору Ісікава вдалося повністю змінити стратегію роботи знаного концерну Toyota, зробивши виробництво більш успішним. Викликає зацікавленість, чи не так?

Переваги

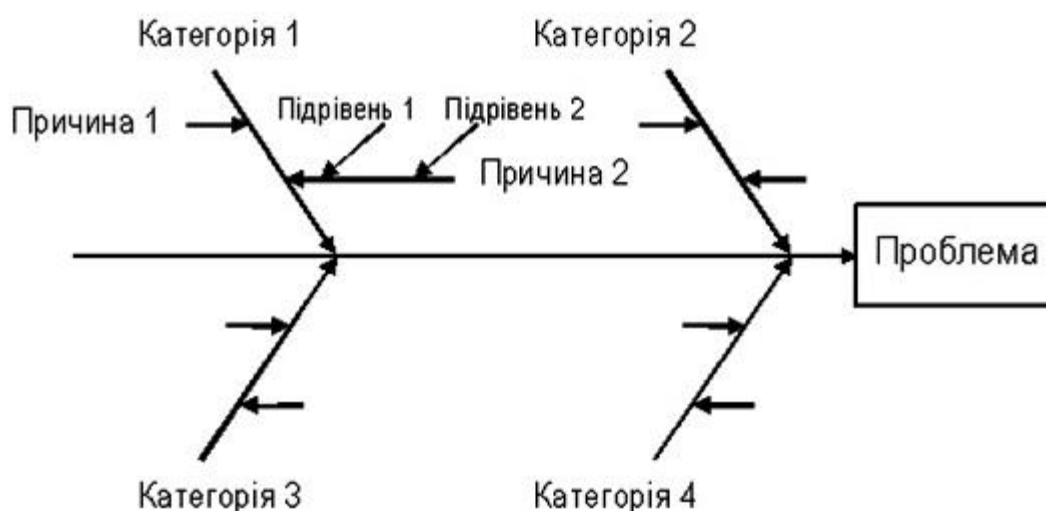
Дослівно Fishbone перекладається як «Риб'яча кістка» або «Скелет риби». І дійсно, в основі методики схематична діаграма у формі риб'ячого скелету. Така нестандартна та водночас проста схема дозволяє провести швидкий та точний аналіз певної проблеми, виявивши її причини та наслідки. А потім потрібно лише зробити правильні висновки.

Використання схеми Fishbone дає можливість:

- розвивати критичне мислення;
- організувати роботу учнів в парах та групах;
- візуалізувати причинно-наслідковий зв'язок;
- розподіляти етапи роботи по рівню значущості.

Величезна перевага Fishbone полягає в універсальності: з його допомогою можна вирішити будь-яку проблему, і не лише шкільну! Цей метод дозволяє розкласти ціле на окремі складові та детально їх розглянути.

Діаграма Ішікави (Риб'яча кістка)

Процес виконання

Метод Fishbone можна використовувати як окремо для проведення аналізу певної ситуації, так і зробити його стратегією цілого уроку. При цьому найбільшого ефекту можна досягти під час узагальнюючих уроків та систематизації знань, коли тема вже вивчена.

1. Ознайомте з правилами

Схема включає в себе чотири основні блоки, представлені у вигляді голови, кісток та хвоста риби. Кожна з них відповідає за певні нюанси:

- голова – тема, питання або проблема, що підлягає аналізу;
- верхні кістки (або ті, що розміщені з правого боку при вертикальному положенні схеми) – основні поняття теми та причини виникнення проблеми;
- нижні кістки (або ті, що розміщені з лівого боку при вертикальному положенні схеми) – факти, що є підтвердженням певних причин чи понять, вказаних у схемі;
- хвіст – відповідь на поставлене питання, висновки.

Найважливіші поняття треба розміщувати ближче до голови

2. Розділіть учнів на групи

Fishbone буде доречним як під час індивідуальної, так і групової роботи. В останньому випадку навіть цікавіше, адже учасники групи зможуть обговорити проблемне питання та поглянути на нього з різних точок зору. Як правило, стратегія виконується в декілька етапів:

- Формування групи для аналізу проблемного питання. Оптимальна кількість учнів – 5.

- Кожна група отримує зображення риб'ячого скелету (або малює його самостійно), а потім заповнює основні кістки, вказуючи проблему, причини та факти. Заповнювати схему можна лише після ретельного обговорення всією групою, яке має займати приблизно 10 хвилин.
- Якщо проблем та фактів, які заслуговують на увагу, багато, то до основної схеми можна домалювати відгалуження.
- Коли схема повністю заповнена, настає час детального аналізу причин та наявних фактів.

3. Опитування

Після обговорення в групах, учні презентують результати роботи перед класом, аргументуючи свої висновки та відповідаючи на питання однокласників. Потім попросіть учнів подумати про те, що нового вони дізналися, яких висновків дійшли та наскільки успішною була дискусія. Стратегія Fishbone чудово підходить для використання на уроках історії, літератури, права тощо. З її допомогою можна обговорювати будь-які проблемні питання та розвивати критичне мислення.

Практична вправа «Берегти воду - значить берегти життя».

Мета: За допомогою схеми Фішбоун продемонструвати причини конкретних подій та явищ, зробити відповідні висновки

Технологія проведення:

1. Прочитати текст
2. З усіх запропонованих варіантів обрати проблему, причини появи цієї проблеми, факти, які є наслідком проблеми та зробити висновок.
3. Розташувати компоненти на відповідних місцях схеми.

Текст:

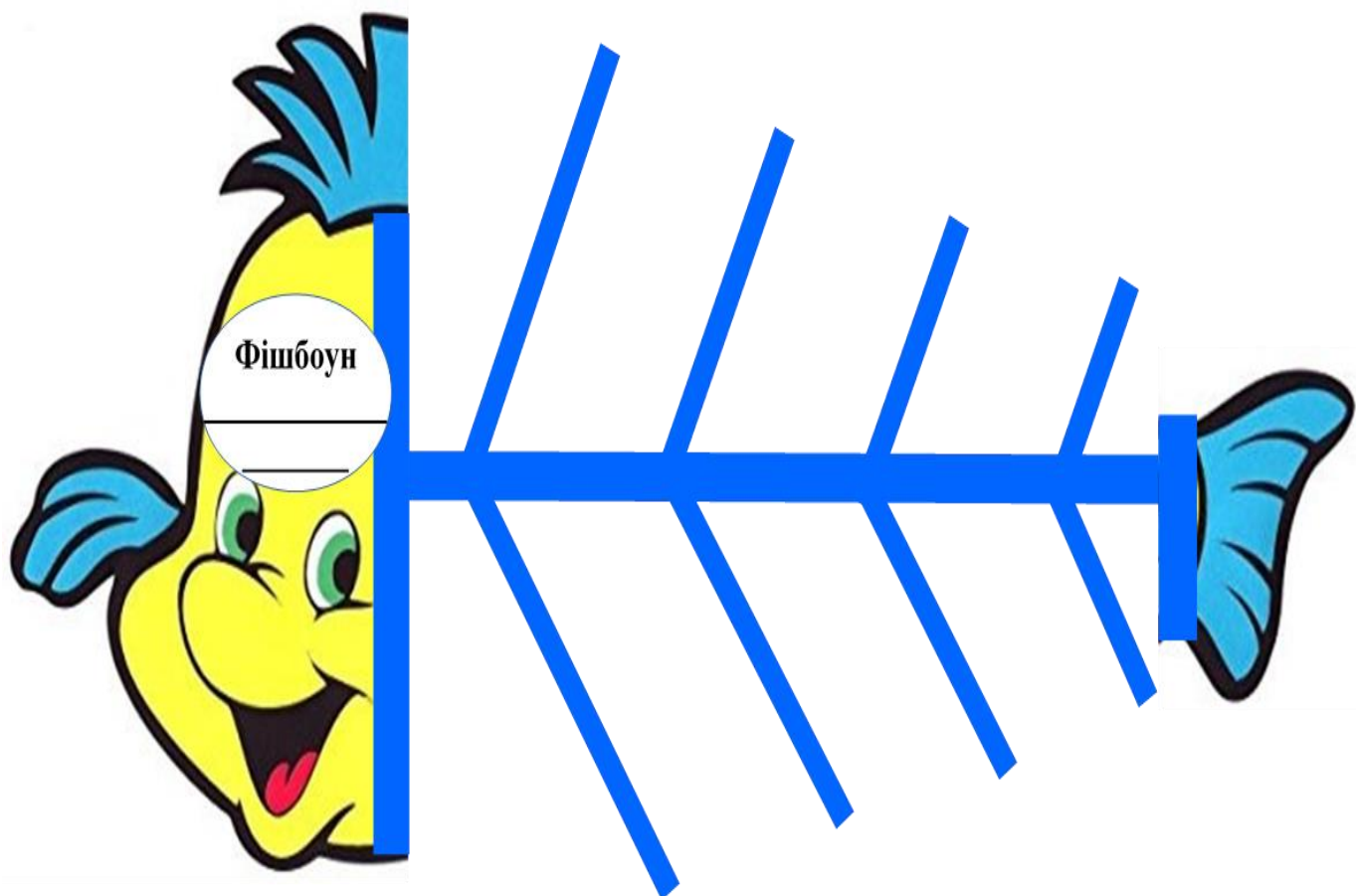
Вода необхідна в житті людини, тварин і рослин. Але, на жаль, дуже часто ми нерозумно її витрачаємо, забуваємо закривати крани, кидаємо сміття у водоймища, забруднюючи його... Але ж ми з вами господарі природи. І охороняти її - наше головне завдання. 22 березня оголошено Міжнародним днем води. І цей день відзначається не тому, що на Землі багато води, а тому, що вона все частіше вимагає захисту. Забруднення води є серйозною проблемою для екології Землі. І її варто вирішувати як в великих масштабах - на рівні держав і підприємств, так і в маленьких - на рівні кожної людської істоти.

Побутові стічні води нерідко містять синтетичні миючі засоби, які потрапляють в річки і моря. Скупчення неорганічних речовин впливає

на водних мешканців, і зменшують кількість кисню в воді, що призводить до утворення так званих «мертвих зон», яких в світі вже близько 400.

Якщо у воді знаходиться велика кількість зважених твердих речовин, вони роблять її непрозорою для сонячного світла і тим самим перешкоджають процесу фотосинтезу в водних басейнах. Це в свою чергу викликає порушення в ланцюзі харчування в таких басейнах. Крім того, тверді відходи викликають замулювання річок і судноплавних каналів, що призводить до необхідності частого проведення днопоглиблювальних робіт.

Тільки в США щорічно відбувається приблизно 13000 випадків витоку нафти. У морську воду щорічно потрапляє до 12 млн. тонн нафти. У Великобританії щорічно виливається в каналізацію понад 1 млн. тонн використаного машинного масла. Нафта, пролита в морську воду, надає багато несприятливих впливів на життя моря. Перш за все, гинуть птахи: тонуть, перегріваються на сонці або позбавляються їжі. Нафта засліплює мешкоуючих у воді тварин-тюленів, нерпу. Вона зменшує проникнення світла в замкнуті водойми і може підвищувати температуру води.

Проблема: Забруднення води
причини:

- Тверді відходи
- Стічні води
- Забруднення підземних вод
- Промислові відходи
- Витік нафти, масел

факти:

- Шлунково-кишкові захворювання
- Погіршення якості питної води
- Ослаблення імунної системи людини
- Зникнення 150 видів рослин
- Загибель риб

Висновок: Раціональне використання води і дбайливе ставлення до неї

Аліна Білодід , вчитель історії та основ правознавства

Прийоми критичного мислення

Приєм критичного мислення «ЗаХід» можна адаптувати до індивідуальної, парної чи колективної роботи. Це візуальний упорядник, який допоможе учням організувати інформацію до, у процесі та після вивчення конкретної теми. Такий підхід використовується на початку тематичного блоку, для активації набутих раніше знань та для контролю засвоєння матеріалу.

Процес виконання

1. Створіть таблицю ЗаХід

Роздайте заздалегідь підготовані таблиці, або попросіть учнів намалювати їх у зошиті. Зразок ми [додаємо](#). Таблиця містить три колонки: Що Знав з теми, що Хотів дізнатися та про що Дізнався.

2. Озвучте тему уроку та заповніть першу колонку

Запитайте в учнів, чи вони щось знають про оголошену тему. Це може бути індивідуальна робота, групова чи обговорення усім класом. Усе залежить від складності матеріалу та новизни теми. Вчитель може проаналізувати відповіді. На цьому етапі можуть виникнути суттєві труднощі – учні виголошують, пишуть хибні відповіді. У цьому випадку може бути доречним одразу виправити помилки. Та інколи можна і не акцентувати на цьому, аби учні згодом могли самостійно виправити помилки у процесі вивчення матеріалу.

Оцініть знання з оголошеної теми до та після того, як ви почали її вивчати. Заповніть стовпчики за критеріями: що ви знаєте, що хотіли дізнатись та що нове дізналися?

Що Знаю?	Про що Хочу дізнатися?	Про що Дізнався?

3. Заповніть другу колонку

Попросіть учнів дати відповідь на питання другої колонки. Деякі школярі можуть зіткнутися з проблемою формулювання запитань до нової теми. Складно буде почати, особливо, якщо дотепер школярам не доводилось стикатись з цим питанням. Корисним буде дати орієнтири: «Хто? Що? Де? Коли? Чому? Як?». Це своєрідні підказки. Хай учні дадуть відповіді на ці питання, вони наштовхнуть на правильний курс дослідження. Учителю цей крок допоможе зрозуміти, що учні очікують від уроку.

4. Заповніть третю колонку та проаналізуйте перші дві

Можна заповнювати третю колонку протягом уроку, можна наприкінці. Але існують ще варіанти – заповнювати таблицю протягом вивчення теми. І на підсумковому уроці вказати ті нові знання, які отримали. Така робота може бути однією зі складових тематичного оцінювання.

Дозвольте протягом вивчення теми додавати питання у другу колонку. Це знак того, що учні включилися в процес освоєння нових знань. Якщо у першій колонці були помилкові твердження, можна виправити їх саме на цьому етапі.

Перевага цього прийому у тому, що з його допомогою можна освоювати нові знання та вирішувати непрості питання психологічного характеру.

Зокрема, доцільно буде звернутися до прийому «ЗаХід» під час різних тематичних виховних заходів.

2. Ще одна проста, але цікава вправа, яка допоможе учням критично аналізувати інформацію та прислухатися до інших.

Не всі прийоми критичного мислення мають величезний опис, займають цілий урок та потребують ретельного попереднього планування. Є прості та ефективні речі, зокрема, як вправа «Думай, збирайся, ділись».

Для чого? На уроці, де використовується така методика, учні записують свої ідеї та обговорюють їх з напарником, перш ніж ділитися ними з усім класом.

Чому навчить? Насправді ефект від такої роботи довготривалий та дуже значущий для учнів. Діти вчаться:

- Думати, перш ніж говорити.
- Оформлювати свої думки у письмовому форматі.
- Вести конструктивний діалог з напарником.
- Брати до уваги чужі думки та корегувати власні висновки на основі цього.
- Виступати перед публікою, виголошуючи командне рішення.

Більш того, стратегія «Думай, збирайся, ділись» допомагає учням виховувати в собі почуття довіри, стимулює до спілкування, що в результаті дає можливість сформулювати більш продумані висновки. Підходить абсолютно до будь-яких типів уроків та предметів.

Процес виконання:

1. Думай

Сформулюйте ключове чи дискусійне питання, яке стосується теми уроку, виховної години чи будь-якого заходу. Попросіть учнів подумати над відповіддю та записати її у зошитах, чи на листочках.

2. Збирайся

Попросіть школярів з'єднатися у пари. Це можуть бути сусіди по парті. Якщо комусь не вистачає пари, хай зберуться у групу з 3 дітей. Повідомте, що учні в парі мають показати один одному відповіді. Дайте 10 (чи менше)

хвилин на обговорення. Зауважте, що вони можуть корегувати свої відповіді за результатами розмови.

3. Ділись

По завершенню обговорень, опитайте учнів. Попросіть сказати про результати спілкування. Можете також поцікавитись у когось з пари, що саме сказав напарник. Таким чином можна перевірити, наскільки школярі гарні слухачі.

Хтось вже давно практикує такі вправи, хтось тільки пробуватиме. Але як показує практика, велике складається з дрібниць. І інколи такі нехитрі прийоми, як ці, допомагають досягати небуденних результатів.